

Bris yttrande på betänkande Ny dataskyddslag - Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, SOU 2017:39 (”Betänkandet”)

Barnens rätt i samhället (”Bris”) är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell medlemsorganisation som särskilt ska bistå utsatta barn och ungdomar samt upprätta möjligheter för barn och ungdomar att föra en dialog med vuxna. Verksamheten finansieras till största del av gåvor, medlemsavgifter och företagssponsring. Mer information om Bris finns på www.bris.se.

Sammanfattning

Bris tillstyrker i väsentliga delar de förslag som lämnas i Betänkandet och är glada till att Betänkandet ser barn från 13 år som kapabla att lämna samtycke till behandling av egna personuppgifter. Vi anser dock att alla barn är rättighetsbärare och i många fall kapabla att inse konsekvenser av eget handlade långt tidigare än vid 13 års ålder.

Dessutom bör regeringen beakta de resonemang som förts fram i tidigare versioner av dataskyddsförordningen om krav på samtycke enligt artikel 8 vad gäller åtskillnad mellan socialt stödjande tjänster som riktar sig direkt till barn och övriga av informationssamhällets tjänster.

Vi anser vidare att på en väsentlig punkt är förordningens skäl 38 (rörande krav på samtycke för barn under 13 år) översatt på ett felaktigt sätt i den svenska språkversionen, där rekvisitet ”preventive” översatts till ”förebyggande”. Vår uppfattning är att ”förebyggande” är ett bredare rekvisit än ”preventive” med risk för ett extensivare tillämpningsområde för skälet än vad som ursprungligen avsetts. Det kan i sin tur få negativa konsekvenser för barnets integritet, då också andra tjänster som snarare urholkar än stärker skyddet för barn skulle kunna anses falla under skälet. Vi föreslår därför att utredningen överväger att använda den mer juridiskt lämpligare översättningen ”preventiv”.

Vi efterlyser ett större fokus på barnperspektivet i integritethänseende och vill lyfta fram vikten av regeringens och barnombudsmannens pågående arbete inom ramen för inkorporeringen av barnkonventionen till svensk lag.

Vi efterlyser vidare klarhet i de nya kraven på utformning av information om personuppgiftsbehandling som riktas mot barn och ser gärna att video och annan typ av media omfattas. Vi efterfrågar konkreta exempel och förslag på hur tillsynsmyndigheten ska öka barns medvetenhet om, och förståelse för, risker, regler, skyddsåtgärder och rättigheter i fråga om behandling av personuppgifter för barnet som mottagare.

Avsnitt 9.5 Åldersgräns 13 år

Bris tillstyrker utredningens förslag att en åldersgräns för att lämna samtycke till behandling av personuppgifter sätts till det lägsta möjliga av 13 år till 16 år. Dock är Bris av uppfattningen att barn yngre än 13 år har insikt och förmåga att kunna fatta beslut med konsekvenser för den egna integriteten och ser gärna en diskussion om en ännu lägre åldersgräns.

Betänkandet lyfter fram att den som vill använda informationssamhällets tjänster som regel måste samtycka till behandling av sina personuppgifter. Åldersgränsen för att kunna lämna ett giltigt samtycke innebär att det barn under 13 år som inte får ett samtycke godkänt av sin målsman inte har möjlighet att använda t.ex. sociala medier.

Sociala medier och liknande tjänster spelar en oerhört stor del i ungdomars liv i Sverige. Som exempel kan nämnas Internetstiftelsens kartläggning "Svenskarna och sociala medier" som visar att av alla internetanvändare mellan 12-15 år använde 84% Instagram och 83% Snapchat 2016. Bland flickor i åldern 14-16 år var antalet användare av Snapchat så högt som 91%.¹ Sociala medier utgör på så sätt en viktig kommunikationskanal för ungdomar och är ett centralt inslag i ungdomars sociala liv. En högt satt åldersgräns för att kunna lämna ett giltigt samtycke till personuppgiftsbehandling medför att barn som har svårigheter att kommunicera med sina vårdnadshavare utestängs från denna sociala samvaro. Det begränsar i sin tur möjligheterna för utsatta barn att söka stöttning av jämnåriga eller vuxna på internet. De integritetsrisker som användandet av informationssamhällets tjänster medför bör tas på största allvar. Bris uppfattning är dock att en långtgående inskränkning i barns möjlighet att lämna samtycke till personuppgiftsbehandling riskerar att skapa en falsk trygghet, som resulterar i ett fokus på att begränsa barns tillgång till exempelvis sociala medier, snarare än att arbeta med medvetenhet och diskussion kring hur barns personuppgifter behandlas.

På grund av målsmäns möjligheter att samtycka till eller godkänna barns samtycke till personuppgiftsbehandling kommer sannolikt en stor andel av alla barn i Sverige använda informationssamhällets tjänster, trots åldersgränsen. Det är därför viktigt att upprätthålla goda skyddsmekanismer för att hantera de integritetsrisker som behandling av barns personuppgifter, oavsett om det sker med stöd av eget eller målsmans samtycke, medför. Bris instämmer i utredningens slutsatser om att detta kan göras genom övriga bestämmelser och principer i dataskyddsförordningen samt kompletterande lagstiftningar kring t.ex. marknadsföring och trakasserier på nätet, ofta kallat "näthat".

Ytterligare resonemang som bör beaktas

Tydlig avgränsning mellan preventiva digitala tjänster och allmänt förebyggande digitala tjänster är motiverad, samt förslag på förbättring av översättning

Artikel 8 i förordningen reglerar vilka krav som ställs upp på barns samtycke. I tillhörande skäl 38 anges att samtycke från den person som har föräldraansvar över ett barn inte bör krävas för förebyggande eller rådgivande tjänster som erbjuds direkt till barn. Innebörd och betydelse av denna lättnad diskuteras inte närmre i utredningen.

Bris efterlyser diskussion avseende skäl 38 om vad som avses med förebyggande och rådgivande tjänster som erbjuds direkt till barn. Bris ställer sig också tveksam till den svenska översättningen av skäl 38 eftersom översättningen utökar ett undantag (som inte kan vara avsikten) vilket kan få negativa konsekvenser för barnets integritet.

¹ Se "Svenskarna och sociala medier 2016", Internetstiftelsen, https://www.iis.se/docs/Svenskarna_och_sociala_medier_2016.pdf s. 14-16.

Bris är av uppfattningen att skäl 38 är en påminnelse om att kravet på målsmans samtycke inte ska hindra en personuppgiftsansvarig från att utföra en uppgift av allmänt intresse (artikel 6.e).

Skrivelsen om att målsmans samtycke inte krävs för förebyggande eller rådgivande tjänster som erbjuds direkt till barn har sitt ursprung i skäl 29 till det första utkastet till dataskyddsförordningen av 12 mars 2012², som löd följande:

"Where data processing is based on the data subject's consent in relation to the offering of goods or services directly to a child, consent should be given or authorised by the child's parent or legal guardian in cases where the child is below the age of 13. Age-appropriate language should be used where the intended audience is children. Other grounds of lawful processing such as grounds of public interest should remain applicable, such as for processing in the context of preventive or counselling services offered directly to a child".

Vid arbetet med förordningen föreslogs också att en särskild artikel om förebyggande och rådgivande tjänster till barn. Denna motiverades som följer:

"Certain services of the information society offered to children rely on the fact that children can use them without their parents' consent. This is for example the case with online-chats for victims of sexual abuse. Without a possible derogation for these cases, some counselling services targeting children seeking for help in situations where their parents or legal representative might be closely linked to the problem of the child would not be available any more. See also wording of the amendment to recital 29a (new)".³

Enligt Bris finns det skäl att diskutera den svenska översättningen av skäl 38 som framstår som felaktig givet syftet med bestämmelsen. I den engelska språkversionen framgår av skäl 38 att; *"The consent of the holder of the parental responsibility should not be necessary in the context of **preventive** or counselling services offered directly to a child."*

"Preventive" har i den svenska språkversionen översatts till "förebyggande". Enligt Bris uppfattning är det tveksamt om innebörden av förebyggande kan anses motsvara innebörden av engelskans "preventive". "Preventive" ska förstås som en skyddsåtgärd och är en förebyggande åtgärd av något överhängande skadligt eller för individen negativt. Begreppet "förebyggande" är däremot ett neutralt ord som kan innebära förebyggande av både något positivt eller något negativt.

Följden av att utredningen omfamnar ett bredare rekvisit i den svenska språkversionen gör att skälet kan få ett bredare tillämpningsområde. Bris vill härmed uppmärksamma risken för att detta leder till en urholkning av skyddet för barnets integritet.

Bris är mycket positiva till möjligheten att utan målsmans samtycke behandla barns personuppgifter i förebyggande eller rådgivande syfte där det finns ett allmänt intresse. Denna möjlighet ska fortsatt vara strikt begränsad till de situationer då det verkligen rör sig om insatser riktade mot utsatta barn och inte enbart så kallade "förebyggande" åtgärder vilket kan inbegripa tjänster / applikationer med råd om bantning, fitness-tjänster samt sociala nätverkstjänster som tvärtom kan leda till en ökad utsatthet online. För dessa tjänster ska alljämt ett samtycke inhämtas av målsman.

² Se Europaparlamentets förslag till ny dataskyddsförordning daterat 12 mars 2014, skäl 29, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2014-0212+0+DOC+PDF+Vo//EN>

³ Se Jan Philipp Albrecht, Europaparlamentets förslag LIBE Amendments (3) 886-1188 (n 70), Amendment 1021 av Birgit Sippel, Petra Kammerevert och Josef Weidenholze, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/am/928/928600/928600en.pdf

Bris föreslår därför att utredningen överväger att använda den mer juridiskt lämpligare översättningen "preventiv".⁴ En sådan språklig förbättring stämmer bättre överens med dataskyddsförordningens definition av laglig grund allmänt intresse.

Krav på utformning av information och samtycke ur barnperspektivet (artikel 12 samt skäl 58)

I och med Förordningen ställs nya krav på tydlighet i utformning av information om personuppgiftsbehandling riktad mot barn. Av skäl 58 framgår:

"Eftersom barn förtjänar särskilt skydd, bör all information och kommunikation som riktar sig till barn utformas på ett tydligt och enkelt språk som barnet lätt kan förstå."

Vidare framgår av artikel 12.1:

"Den personuppgiftsansvarige ska vidta lämpliga åtgärder för att till den registrerade tillhandahålla all information som avses i artiklarna 13 och 14 och all kommunikation enligt artiklarna 15–22 och 34 vilken avser behandling i en koncis, klar och tydlig, begriplig och lätt tillgänglig form, med användning av klart och tydligt språk, i synnerhet för information som är särskilt riktad till barn."

Bris efterfrågar konkreta exempel på hur dessa krav kan och får uppfyllas. I syfte att förenkla för barn att tillgodogöra sig information kring personuppgiftshantering är Bris t.ex. positiva till att andra sätt än att traditionell och ofta svårsmält löptext används. Som komplement till längre skriftliga förklaringar kan video, ljudfiler, illustrerade och/eller interaktiva bilder nämnas.

Tillsynsmyndighetens ansvar för medvetandegörande ur barnperspektivet (artikel 57.1 b)

Förordningen uppmanar i artikel 57.1 b medlemsstaternas tillsynsmyndigheter att ansvara för att öka allmänhetens medvetenhet om och förståelse för risker, regler, skyddsåtgärder och rättigheter i fråga om behandling. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt insatser som riktar sig till barn. I Betänkandet diskuteras inte den närmre innebörden av denna artikel. Utredningen av frågor kring barnets möjliga utkrävning av skadestånd ingick inte i utredningens direktiv.

Bris vill betona vikten av att det är stor skillnad för det enskilda barnet att ha rätt om barnet samtidigt inte kan få rätt. Ett första steg är att skapa intresse och förståelse hos barnet om vilka deras rättigheter är och hur de enkelt kan utkräva konsekvenser om deras rätt har kränkts. Fråga om respekt för barnets integritet hänger nära samman med utkrävandet av rättigheter.

Bris tycker att det är självklart att vår svenska tillsynsmyndighet bör arbeta med dessa frågor ur barnrättsperspektivet och med tanke på barnet som mottagare av information. Bris efterfrågar i denna del en diskussion om hur detta krav uppfylls på bästa sätt i praktiken. Bris vill peka på det arbete som Barnombudsmannen gör inom detta område och ser gärna att Datainspektionen har ett nära samarbete med ombudsmannen i dessa frågor.

Mot denna bakgrund hade vi uppskattat att utredningen föreslår att Datainspektionen tar fram sammanfattningar av lagförslaget på lätt svenska, det ger möjlighet för barnet att lättare ta till sig förslaget som kommer spela en viktig roll i barnets liv. Denna kan sedan användas för informationsspridning i skolor.

⁴ Jfr t.ex. den tyska språkversionen där "preventive services" översatts till "Präventionsdienste" (motsvarande "preventionstjänster" på svenska), istället för "Vorbeugungsdienste" (motsvarande "förebyggande tjänster" på svenska).

Avslut

Bris tackar för möjligheten att vara remissinsants till detta viktiga lagförslag som gör Sverige till ett bättre land för barn. Vår vision är att varje barn lever i ett samhälle där de känner till och får se sina rättigheter respekterade. Bris arbetar dagligen med att stärka barns rättigheter genom att respektera integriteten och vi är övertygande om att utredningens förslag med fortsatt transformering är en viktig byggsten i förverkligandet av denna vision.

I detta ärende har dataskyddsspecialist Sofia Edvardsen vid Sharp Cookie Advisors varit föredragande. Beslut har fattats av generalsekreterare Magnus Jägerskog.

Magnus Jägerskog
Generalsekreterare, Bris